

Να κάνω μια μικρή εισαγωγή -θα την έλεγα ιστορική, με δυο γραμμές μονάχα- η οποία μπορεί να σας βοηθήσει να κατανοήσετε το νόημα, να κάνω μια αναγωγή γνωστή σε σας· έτσι να πάω λίγο στην κοινωνική σκέψη της Αρχαίας Ελλάδας, όπου, ξέρετε, κατά την Αριστοτέλεια ρήση ο άνθρωπος είναι ον κοινωνικό. Ένας βασικός ορισμός, που τουλάχιστον για τα μέτρα της φιλοσοφίας της Αρχαίας Ελλάδας είναι κάτι πολύ ουσιαστικό και προχωρημένο, αφού το ον το κοινωνικό αναιρεί τον εγωισμό και τον αποκλεισμό.

Αυτό είναι καλό βέβαια για την Αρχαία Ελλάδα όπου λείπει ο Χριστιανισμός, αλλά μέσα στο χώρο του Χριστιανισμού το ον το κοινωνικό δεν είναι αρκετό, να είναι κοινωνικό ον. Και θα μπορέσω να δώσω -παρόλο που θα μπορούσα να πω πολλές ορολογίες- το πέρασμα από την Αρχαία Ελλάδα, απ' αυτή την κοινωνικότητα που αποκλείει μορφές εγωισμού, κλεισμένων ανθρώπων -σχετικά πάντοτε- θα μπορούσα να κάνω το πέρασμα το θεολογικό και ουσιαστικά το ανθρωπολογικό στο χώρο της Καινής Διαθήκης μέσα από την πολύ γνωστή φράση των Πατέρων που [λένε ότι] ο άνθρωπος δεν είναι απλώς ον κοινωνικό, είναι «ζών θεούμενον» (Παν.Νέλλας). Και μόνο αυτή η αντιπαράθεση μπορεί να σας δώσει έναν ορισμό για να καταλάβετε πως ακόμη και κοινωνικοί να είμαστε -που το κοινωνικό ξεπερνάει έναν ατομισμό, έχεις παρέες, γνωρίζεις, μιλάς, έχεις κουράγιο να σταθείς πλάι στον άλλον- αν δεν είναι το θεούμενον, και εκεί πέρα τα πράγματα είναι μισά. Έχουμε λοιπόν στην εξέλιξη της ιστορίας της κοινωνιολογίας των ανθρώπων το ον το κοινωνικόν, το Αριστοτελικό και το Αρχαίο Ελληνικό και το ξεπέραςμα που είναι ζών θεούμενον. Ενώ το ον είναι κάτι πολύ αφηρημένο: ένα ον, ένα πλάσμα. Το ζών είναι, θα έλεγα, και βλαπτικό για την ισορροπία του εγωισμού του ανθρώπου. Να σε πουν τώρα ζών αυτή τη στιγμή, θα θυμώσεις πάρα πολύ. Και μάλιστα είναι ζών, θεούμενον, όμως. Άρα η πορεία, ο συσχετισμός έχει σχέση με το Θεό. Ούτε έχει σχέση με την κοινωνία, γιατί ούτε η κοινωνία είναι η απόλυτη αξιοκρατία. Ποια είναι τα μέτρα της κοινωνίας. Ποιοι είναι οι ορισμοί της κοινωνίας. Πώς εγώ θα θεραπεύσω τον εαυτό μου με ένα μέτρο που λέγεται κοινωνία και ποια είναι αυτή η κοινωνία. Γιατί για να έχεις θεραπεία, πρέπει να έχεις καλά φάρμακα και καλή ιατρική.

Έτσι λοιπόν το πέρασμα στην Ορθοδοξία μας μέσα από το «ζών θεούμενον» είναι καταπληκτικό για τη θεραπευτική αυτού του επικίνδυνου δεδομένου του ανθρώπου που -το λέω στην αρχή- να μην θέλει να είναι κοινωνικός ή να είναι μονάχα κοινωνικός κατά τα μέτρα της κοινωνικότητας· ούτε αυτό μας αρκεί στην Εκκλησία. Μπορεί να είμαστε μια κοινωνία και να τρωγόμαστε, να αντέχει ο ένας τον άλλον γιατί πρέπει να ζήσουμε, να δουλέψουμε, να είμαστε στο σπίτι μέσα γιατί δεν μπορούμε να κάνουμε κάτι άλλο, αλλά και να τρωγόμαστε. Άρα το κοινωνικό δεν αρκεί, αρκεί το θεούμενον.

Θα σταθώ περισσότερο σήμερα στον εγωισμό και θα δώσω και κάποια παραδείγματα. Αλλά επειδή έβαλα στην ορολογία μου αυτή τη λέξη του αυτοσεβασμού, πρέπει να κάνω μια αντιπαράθεση γιατί αυτή η λέξη σήμερα είναι πάρα πολύ καιρία και πάρα πολύ επικίνδυνη, ειδικά για το χώρο της σύγχρονης παιδαγωγίας. Η λέξη «αυτοσεβασμός» [αυτοεκτίμηση], όσο μπορώ να θυμηθώ, μπήκε σε επίσημες δομές εκπαιδευτικές και σε εκπαιδευτικά κείμενα μέσα, εδώ και τέσσερα-πέντε χρόνια και δεν είναι μόνο μία τέτοια ισορροπία εκπαιδευτική, αλλά αφορά πάρα πολλούς άλλους φορείς, σχολές ψυχολογίας, ψυχοθεραπείας κτλ. Έχουμε μερικές σχολές μάλιστα στη Γλυφάδα οι οποίες έχουν ως motto τους, δηλαδή ως ρητό τους, τον αυτοσεβασμό του ανθρώπου. Αν δουν μάλιστα σε ένα σχολείο ένα παιδί το οποίο είναι λίγο μαζεμένο, λίγο φοβισμένο, λένε ότι αυτό δεν έχει αυτοσεβασμό. Τι είναι ο αυτοσεβασμός. Ο αυτοσεβασμός ξεχνάει πρώτα- πρώτα την κοινωνία, ξεχνάει το ζώνον το θεούμενο, ξεχνάει την κοινωνία και λέει να αναμετρηθείς με τον εαυτό σου, ενώ ο Αριστοτέλης αναμετριέται τουλάχιστον με την κοινωνία, όποια και να' ναι. Όποια και να' ναι. Να αντέξεις αυτόν που είναι πλάι σου και έστω να χτυπιέσαι κάτω, δεν είναι καλό βέβαια. Η Εκκλησία αναμετριέται με το Θεό. Στον αυτοσεβασμό, που είναι δομή της σύγχρονης παιδαγωγίας μας και πάρα πολύ επικίνδυνη, αναμετριέσαι μόνο με τον εαυτό σου. Υπάρχει λοιπόν ένα πρώτο κλείσιμο που, αντί να θεραπεύσει, φέρνει μια τραγωδία. Όσες φορές μελέτησα κείμενα αυτών των σχολών του αυτοσεβασμού, σας λέω στη Γλυφάδα έχουμε αρκετές και μια μάλιστα σχολή είναι πάρα πολύ επικίνδυνη, καταστροφική για τη λειτουργία της, ακριβώς αυτό το έργο γίνεται. Βλέπουν έναν άνθρωπο που είναι φοβισμένος, έχει κάτι, ή δεν αντέχει τους άλλους, έχει αυτό τον εγωισμό που είναι καταλυτικός για τη ζωή μας, λένε δεν έχει αυτοσεβασμό κτλ κτλ. Έτσι λοιπόν αντί να πάμε σε μια πορεία προς το ζώνον το θεούμενον και να καλλιεργήσουμε τη θεολογία και τη θεραπευτική του ανθρώπου που είναι ένα ζώνον -χωρίς το Θεό του, είναι ζώνον- και να γίνει θεούμενον, ξεχνάμε ακόμα και την Αρχαία Ελλάδα και τον Αριστοτέλη και πάμε πίσω, πάμε στον αυτοσεβασμό. Άρα το μέτρο είμαι Εγώ.

Τώρα ξεκινώντας για να αναλύσω αυτή την ομιλία να θυμίσω μερικά χωρία από την Καινή Διαθήκη πρώτα-πρώτα, που θεωρούν τόσο επικίνδυνη αυτή την έννοια του αυτοσεβασμού· δεν την λένε «αυτοσεβασμός», αλλά τα χωρία τα οποία διαγράφονται μέσα στη Γραφή είναι σαφέστατα ορισμένα και συγκεκριμένα και ορίζουν αυτό το στοιχείο του αυτοσεβασμού. Θυμηθείτε από το όγδοο κεφάλαιο του Κατά Μάρκον Ευαγγελίου αυτή τη φοβερή φράση που δεν την καταλαβαίνουμε. Είναι τόσο γνωστή φράση, την ξέρετε όλοι. Λέει: «Ὅς γὰρ ἐάν θέλη τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν· ὅς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν

ψυχήν αὐτοῦ ἕνεκεν ἑμοῦ καὶ τοῦ Ευαγγελίου, σώσει αὐτήν» (Ματθ. 16:25). Βλέπετε τι λέει; Ὅποιος θέλει να σώσει την ψυχή του θα τη χάσει. Θα πείτε τι σημαίνει αυτό; Εγώ θέλω να σώσω την ψυχή μου και θα την χάσω; Αλλά λέει: «ἕνεκεν ἑμοῦ καὶ τοῦ Ευαγγελίου». Τι σημαίνει να σώσει την ψυχή του; Να μαζευτεί στον εαυτό του, να κάνει αυτοανάλυση, να κάνει ψυχανάλυση, να σκέφτεται ποιος είναι, αυτοσεβασμός, έναν κύκλο γύρω από τον εαυτό του. «Ὅς γάρ ἔάν θέλη τὴν ψυχήν αὐτοῦ σῶσαι» και να κλειστεί μέσα του και δυστυχώς πάρα πολλές τέτοιες ομάδες ή σχολές, λεγόμενες «θεραπευτικές» στο χώρο της ψυχής -δεν μπορούν να τη θεραπεύσουν, αλλά έτσι το λένε- πάνω σ' αυτό το μοντέλο στέκονται. Βλέπετε το στοιχείο της ψυχανάλυσης, είναι συνέχεια η ανάλυση του εαυτού σου· ποιος είσαι εσύ. Στην κλασική φροϋδική ψυχανάλυση, κατά την πρακτική του Φρόντλ χρειάζοταν για πέντε χρόνια τρεις φορές την εβδομάδα επί τρεις ώρες ψυχανάλυση, να μιλάς μόνος σου, να ανακαλύπτεις τον εαυτό σου μόνος σου. Ο θεραπευτής παραμένει σιωπηλός, ακόμα κι όταν εξελίχθηκε και πήρε δεκάδες μορφές. Αλλά είναι αυτό: «ὅς γάρ ἔάν θέλη τὴν ψυχήν αὐτοῦ σῶσαι». Εγώ ποιός είμαι, τι είμαι και γιατί είμαι; Και η Εκκλησία λέει απλά «ζῶν θεούμενον». Η αναμέτρηση, η σύγκριση, η πορεία, η στάση μπροστά στο Θεό. Εκεί θα αναμετρηθείς. Ούτε καν το Αριστοτελικόν, να αναμετρηθείς με μια κοινωνία που έχει κάποιες θεωρίες. Εδώ είναι: «ὅς γάρ ἔάν θέλη τὴν ψυχήν αὐτοῦ σῶσαι». Και: «ὅς ἔάν θέλη τὴν ψυχήν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν». Που σημαίνει, πάρτε το πολύ απλά και κρατήστε το για τα καθημερινά σας προβλήματα -γιατί είναι αυτό έτσι; Γιατί είναι αλλιώς; Γιατί εγώ παθαίνω αυτό; Γιατί μου συμβαίνει; Αυτό είναι αυτό που λέει ο Χριστός· καταλυτικό και, συγχωρέστε με που το λέω, το ξέρετε εσείς από την προσωπική σας ζωή, το κάνετε κάθε μέρα. «Γιατί σε μένα;» «Γιατί αυτό έτσι;» «Γιατί μου φέρεται έτσι;» Είναι αυτό που λέει ο Χριστός, είναι καταλυτικό. Είναι το πρώτο χωρίο που καταθέτω για την αναίρεση του αυτοσεβασμού για να πάω στη θεραπεία, που είναι η ταπείνωση.

Βέβαια να θυμηθώ και άλλα χωρία. Θυμάστε εκείνο το χωρίο που καλούνται εκείνοι οι άνθρωποι να έρθουνε στο τραπέζι και άλλο πράγμα σκέπτονται. Τους καλεί ο Θεός και λέει ο ένας: «ἀγρὸν ἠγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν·» (Λουκ.14:18), στροφή γύρω από τα δικά του. Ο άλλος λέει: «ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά·» (Λουκ.14:19), γύρω από τον εαυτό του και τα πράγματά του και ο άλλος: «γυναῖκα ἔγημα» (Λουκ.14:20). Αυτά τα χωρία, ειδικά στην πατερική θεολογία, παρόλο που τα ξέρουμε και τα χρησιμοποιούμε, έχουν ένα κάλλος βαθύτατα θεραπευτικό και μάλιστα έχουν λόγο απέναντι σε τέτοιες υποψίες θεωρίας που λένε: «να εμείς τώρα έχουμε τρόπο να θεραπεύσουμε αὐτόν που δεν έχει αυτοσεβασμό». Ὅλοι αυτοί στρέφονται στον εαυτό τους, στα πράγματά τους, στα βόδια τους, στη γυναίκα τους, στα χωράφια τους. Να λοιπόν ένα άλλο υπόδειγμα στροφής. Προσέξτε την αντιπαράθεση που κάνει ο Απόστολος Παῦλος. Ὅταν ομιλεῖ για την πορνεία λέει: «ὁ κολλῶμενος τῇ πόρνῃ ἐν σώμα ἔστιν; ... ὁ δὲ κολλῶμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνεῦμά ἔστιν ...» (Α' Κορινθ. 6:16-17). Κάνει αντιπαράθεση, προσέξτε, της προσκολλησεως σε ένα άλλο πρόσωπο και το λέει πορνικό, σε σχέση με το Θεό. Κάτω από αυτή τη θεολογία οποιαδήποτε άλλη προσκόλληση και όχι μονάχα

σεξουαλική που θα το νομίσετε εδώ πέρα -από εκεί ξεκινά ο Απόστολος Παύλος- προσκόλληση είναι μια πορνικότητα. Στην Εκκλησία η πορνικότητα είναι αυτό που ξέρουμε στα σωματικά τα μεγέθη, αλλά στη θεολογία των Πατέρων ξεπερνιέται. Βλέπετε, «ο κολλώμενος τῇ πόρνη ἔν σῶμά ἐστιν; ... ὁ δὲ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ...», ίδια λέξη. Προσέξτε τη φράση του δευτέρου κεφαλαίου της Γενέσεως: «καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν» (Γέν. 2:24). Αλλά είναι η προσκόλληση μέσα απ' το μάτι του Θεού, μέσα απ' το κοίταγμα του Θεού, η ίδια λέξη είναι, πάλι δηλαδή η στροφή γύρω από τον εαυτό μου. Πού προσκολλούμαι, ποια είναι τα προβλήματά μου, πώς θα καλύψω τα προβλήματά μου.

Θυμηθείτε εκείνο το χωρίο του άφρονος πλουσίου που σκεπτόταν τον εαυτό του στραφείς «ἐν εἰαυτῷ», βλέπετε δεν μιλάει με κανέναν, στραφείς «ἐν εἰαυτῷ», στρέφεται στον εαυτό του και λέει έχω αυτό και θα οικοδομήσω και θα γκρεμίσω, θα χτίσω. Μιλάει με τον εαυτό του. Κάνει μια ιδιότυπη αυτοανάλυση και έχει ένα στοιχείο αυτοεκτιμήσεως: μπορώ να κάνω και αυτό και αυτό και αυτό. Βλέπετε, χωρία τα οποία έρχονται να αντιμετωπίσουν σήμερα τέτοιες λεγόμενες νεοφανείς θεωρίες μ' έναν τρόπο καταλυτικό και αποδεικνύεται ακριβώς το κάλλος των ευαγγελικών κειμένων. Βλέπετε, ο Φαρισαίος «σταθείς πρὸς εἰαυτὸν» (Λουκ. 18:11), προσέξτε τις λέξεις. Όταν διαβάζετε το Ευαγγέλιο να πάρετε το γενικό νόημα· ξέρετε την ιστορία -και ποιος δεν την ξέρει;- του Τελώνη και του Φαρισαίου, αλλά θα προσέξτε τις λέξεις κατά την ερμηνευτική μεθοδολογία των Πατέρων. Προσέξτε η ερμηνευτική μεθοδολογία των Πατέρων είναι να ξέρουμε μεν το νόημα, αλλά για να καταλάβετε το νόημα πρέπει να αναλύσετε το υλικό που δομεί αυτό το νόημα. Βλέπω εδώ πέρα ένα κτίσμα, από τι υλικό φτιάχτηκε. Οι Πατέρες ξεκινάνε από το υλικό και προσέξτε και πάλι στο Φαρισαίο «σταθείς πρὸς εἰαυτὸν ταῦτα προσηύχετο». Βλέπετε προσηύχετο, αλλά όχι στο Θεό. Είναι μια στάση αυτοεκτιμήσεως. Θα μπορούσατε να δείτε το Φαρισαίο ως το απόλυτο μοντέλο της αυτοεκτιμήσεως. Γιατί στέκεται «πρὸς εἰαυτὸν», μάλιστα προσευχόμενος. Ας το πω έτσι, αν είναι η φράση δόκιμη, δεν είναι δόκιμη, κάνει μια ψυχαναλυτική προσευχή. Αλλά αναλύει τον εαυτό του και κάνει αυτοεκτίμηση. Έχουμε πάρα πολλά τέτοια χωρία, καταθέτω μερικά από αυτά, έτσι για να επιβεβαιώσω το λόγο που σας λέω.

Ακόμη βλέπετε και στη θεραπεία των δέκα λεπρών που ο ένας γυρνάει πίσω. «Οὐχὶ οἱ δέκα ἑκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἑννέα ποῦ; οὐχ εὐρέθησαν ὑποστρέψαντες δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ;» (Λουκ. 17:17-18). Βλέπετε, δεν είναι η αυτοτελής θεραπευτική. Ναι, θεραπεύτηκαν, αλλά

δεν θεραπεύτηκαν, γιατί δεν απέδωσαν και δεν έστρεψαν τη θεραπεία τους προς το Θεό. Πόσες φορές -το ξέρουμε- ο Χριστός λέει (του παραλυτικού): περπάτα, «αφέωνται σοι αι άμαρτίαι» (Λουκ. 17:17-18). Και λένε γύρω: «τί σχέση έχει η άμαρτία μέ τό περπάτα;». Αν είσαι λοιπόν τόσο δυνατός να τον γιατρέψεις, περ του: «περπάτα». Γιατί του λες πρώτα: «αφέωνται σοι αι άμαρτίαι», τώρα: «πάρε τό κρεβάτι σου και περπάτα». Γιατί η στροφή του η θεραπευτική οφείλεται στη στροφή του προς το Θεό.

Και φυσικά κορυφαίο κομμάτι γύρω από αυτά τα θέματα είναι το πάρα πολύ γνωστό χωρίο που παρατίθεται στα ευαγγελικά κείμενα όχι μία φορά μόνο, σας διαβάζω το κείμενο από το Λουκά - ποια είναι η δομή της ψυχής του ανθρώπου. Το ξέρετε όλοι το κείμενο, αλλά να το κρατήσετε σαν -όχι υποδειγματικό κείμενο- σαν το κείμενο οδηγό για την ψυχή του ανθρώπου. Ποια είναι η πρώτη εντολή; «Αγαπήσεις Κύριον τόν Θεόν σου έξ όλης τής καρδίας σου και έξ όλης τής ψυχής σου και έξ όλης τής διανοίας σου και έξ όλης τής ισχύος σου» (Μαρκ. 12:30). Βλέπετε «έξ όλης». Και παραθέτει όλα τα μεγέθη της ψυχής, ψυχή, διάνοια, τα πάντα. Αυτό είναι το πρώτο. Και μετά θα έρθει η δεύτερη εντολή: «αγαπήσεις τόν πλησίον σου ως σεαυτόν» (Μαρκ. 12:31). Που σημαίνει αν δεν υπάρχει η πρώτη και οποιοδήποτε κοινωνικό κοίταγμα και Αριστοτελικό κοίταγμα είναι αφηρημένο και δεν είναι θεραπευτικό, γιατί δεν στρέφεις τον εαυτό σου εκεί που είναι φτιαγμένος να στρέφεται. Βλέπετε στην Εκκλησία μέσα -που η Εκκλησία Αυτή θεραπεύει και μόνο Αυτή τις ψυχές- η βασική θεραπευτική τομή είναι τον αμαρτωλό, τον μετανοημένο, αυτόν που προσπαθεί, να τον στρέψουμε προς τον Θεό. Δεν καθόμαστε να αναλύουμε τα προβλήματά του, πάμε παρακάτω. Αλλά να στρέψουμε το νου μας στο Θεό. Λέει: «τώρα αμάρτησα, τι να κάνω;» - «Να κάνεις προσευχή». - «Τι σχέση έχει;» μου λέει. Ακόμη και επιτίμιο να βάλω, δεν είναι το επιτίμιο μια τιμωρία, για να αποκατασταθεί η ισορροπία της αμαρτίας που έκανες. Αυτό ο Θεός το συγχωρεί. Το επιτίμιο είναι ένα μέτρο θεραπευτικό, τίποτε άλλο. Αλλά πρέπει να στραφείς στο Θεό.

Προσέξτε πώς ο Θεός λειτουργεί αυτή τη θεραπευτική· ένα παράδειγμα μόνο σας λέω. Όταν ο Θεός λέει στους Εβραίους, περίπου λίγες μέρες μετά την έξοδο από την Αίγυπτο, για να πάνε στη Γη της Επαγγελίας, «Ελάτε τώρα νά μπειτε στη Γη τής Επαγγελίας» και αυτοί στέλνουν κάποιους κατασκόπους και βλέπουν αυτοί ότι η γη εκεί πέρα είναι πάρα πολύ δύσκολη, έχει οχυρώματα, έχει τειχίσματα, έχει στρατό κτλ. και οι εκπρόσωποι που γυρνάνε πίσω, λένε στο Μωυσή: «μά δέν μπορεί νά γίνει αυτό τό πράγμα, εμείς πώς θά μπορούμε σέ αυτή τή χώρα; Αυτοί έχουν άλογα, έχουν όπλα, έχουν τάνκς», θα το 'λεγα έτσι.

«Κι'εμείς δέν'έχουμε τίποτε». Μονάχα δύο από τους εκπροσώπους που έστειλαν αντιστέκονται, ο Ιησούς του Ναυή και ο Χάλεβ λένε: «όχι, όχι, αφού τό έίπε ο' Θεός θά μπούμε» και οι Εβραίοι αντιτίθενται. Ο Θεός, προσέξτε, τι λέει μετά: «δέν θελήσατε νά μπείτε τώρα;» -και προσέξτε χωρίς όπλα θα μπαίνανε- «οὔτοι εν άρμασι καί οὔτοι εν ίπποις, ήμείς δέ'εν'ονόματι Κυρίου Θεοὔ ήμῶν μεγαλυθησόμεθα» (Ψαλμ. 19,8), τα λέμε αυτά στα ψαλτήρια, τα ψάλλουμε Μεγάλη Εβδομάδα, αυτά είναι δομή της ζωής μας. Αν δεν τα θυμόμαστε αυτά, τι θυμόμαστε; Λέει ο Θεός: «ώραία, δέν θελήσατε νά μπείτε χωρίς όπλα τώρα, σαράντα χρόνια θά περιπλανάσθε στήν έρημο». Αυτό δεν είναι τιμωρία, είναι θεραπευτική. Ο Θεός συγχωρεί επί τόπου και μάλιστα επί τόπου ο λαός ζητάει έλεος από το Θεό και του λέει: «Θεέ μου συγχώρεσέ με». Δεν ήξερε ο λαός και ο Θεός λέει: «τόν συγχωρώ». Τον συγχωρεί μεν, αλλά σαράντα χρόνια στην έρημο για λόγους θεραπευτικούς, προσέξτε, μπορεί να έπαθες καρκίνο γιατί έτρωγες κάτι βλαβερό, ξέρω 'γω κάπνιζες, τι έκανες, έρχεται ο χειρουργός, βγάξει τον καρκίνο και η Εκκλησία θα σου πει: «εντάξει, αφού το έκοψες συγχωρείται», αλλά για να αποκατασταθεί ο τρωθείς οργανισμός, θέλει καιρό, θεραπευτική μεθοδολογία. Σαράντα χρόνια θεραπευτικής μεθοδολογίας. Βλέπετε, κείμενα βιβλικά που στρέφονται στο Θεό όλοι. Ακόμη σε μια στιγμή κάμπτεται και ο Μωυσής, περνάνε τα σαράντα χρόνια και είναι έξω από τη Γη της Επαγγελίας. Είχε πει: «όλοι αυτοί πού'απίστησαν δέν θά μπουν μέσα», παρά μόνο τα παιδιά τους και αυτοί οι δέκα εκπρόσωποι ούτε αυτοί θα μπουν μέσα, παρά μόνο ο Χάλεβ και ο Ιησούς του Ναυή θα μπουν. Δεν λέει τίποτε για τον Μωυσή. Ο Μωυσής δεν απίστησε. Ήταν λίγες μέρες πριν να μπουν μέσα στη Γη της Επαγγελίας και δεν είχαν νερό και ο λαός πάλι γκρίνιαζε, γκρίνιαζε, γκρίνιαζε και τον κούρασαν πάρα πολύ τον Μωυσή. Είχε κάνει τόσα θαύματα. Κι έχει ο Μωυσής μια μικρή στιγμή - ας την πω έτσι αν επιτρέπεται - μια μικρή στιγμή αδυναμίας και λέει ο Μωυσής: «έ, απ' αυτή τήν πέτρα θά βγει νερό;». Διαβάστε το βιβλίο των Αριθμών. Και ο Θεός του λέει: «χτύπα τήν πέτρα καί' απ' αυτή τήν πέτρα θά βγει νερό». Είχε κουραστεί. Χτυπάει την πέτρα πρώτη φορά και δεν βγαίνει νερό. Τη δεύτερη χτυπάει και βγαίνει. Τι σημαίνει αυτό; Για ένα λεπτό είχε μια μικρή απιστία και του λέει ο Θεός: «για αυτή τήν' απιστία ούτε'εσύ θά μπείς στη Γῆ τῆς Επαγγελίας». Αυτό τι σημαίνει; Η απόλυτη στροφή στο Θεό είναι εκείνο το οποίο καταξιώνει τη δυνατότητα να ξεπεράσουμε και το κοινωνικό ον του Αριστοτέλη, να μην πέσουμε στην παγίδα και την τραγωδία του αυτοσεβασμού και της αυτοαναλύσεως και να στρεφόμεστε στο Θεό - αυτό που κάνει συνέχεια η Εκκλησία.

Απλώς να θυμηθώ και ένα-δύο ακόμη χωρία τέτοια, τα οποία, τα ξέρετε μεν, αλλά τα λέμε έτσι ρητορικώ τω λόγω και τα χρησιμοποιούμε στα καθηγητικά. Τι είναι η φράση του Αποστόλου Παύλου; «Ζῶ δέ ουκέτι'εγώ, ζῆ δέ'εν'εμοί ο' Χριστός» (Γαλ. 2, 20). Μια φράση που φαίνεται πάρα πολύ ωραία, πάρα πολύ ρομαντική, πάρα πολύ δυνατή λέξη. Το καταλάβατε, το νιώσατε τι είναι αυτό; «Ζῶ δέ ουκέτι'εγώ, ζῆ δέ'εν'εμοί ο' Χριστός». Είναι αυτή η απόλυτη στροφή του ανθρώπου προς το Θεό. Με όλα τα δεδομένα. Αν κάπου καμφθείτε, αν αύριο απελπιστείτε για την οικονομική κρίση τη λεγομένη, για κάποια αρρώστια, για κάποια δυσκολία, γιατί κάποιος σας μίλησε άσχημα και καμφθείτε για λίγα

λεπτά, σταματάει αυτή η συνέχεια, το διηνεκές της στροφής αυτής. Βλέπετε, η καρδιά σας σταμάτησε ποτέ; Λίγα δευτερόλεπτα να σταματήσει θα πεθάνετε. Η ανάσα σας σταμάτησε ποτέ; Λίγα δευτερόλεπτα να σταματήσει θα πεθάνετε. Ε λοιπόν, ο άνθρωπος είναι φτιαγμένος για αυτή την διηνεκή, αδιάλειπτη στροφή προς το Θεό σε όλα του, προσέξτε. Μην πείτε δεν γίνεται αυτό το πράγμα, μα μόνο έτσι γίνεται, ειδάλλως τα άλλα είναι μια αρρωστημένη κατάσταση και ζώντας μέσα στην Εκκλησία - πολλές φορές σε θίγει ο άλλος, σου μιλάει και σου λέει κάτι άσχημο, δεν αντέχεις- χάνεις αυτή την πορεία· μετά μετανοείς, αλλά χάθηκε η συνέχεια, η καρδιά θα πάθει αρρυθμία, η ανάσα η οποία για λίγα λεπτά δεν λειτούργησε θα δημιουργήσει άλλα προβλήματα στα πνευμόνια, ξέρω 'γω στο σύστημα το αναπνευστικό, και δημιουργούνται περαιτέρω προβλήματα που δεν τα καταλαβαίνουμε. Και λέμε μετά: «μα γιατί, γιατί; Πολεμούμε μέσα στην Εκκλησία». Γιατί δεν έχουμε τη συνέχεια, «έξ όλης τῆς καρδίας, έξ όλης τῆς διανοίας» και το «συνεχῶς στρέφεσθαι», αυτό που λένε εδῶ τα κείμενα τα βιβλικά. Και βλέπετε, η φράση η γνωστή: «ὅστις δ' ἂν ἁρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἁρνήσομαι καὶ γὰρ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς» (Ματθ. 10:33). Τι σημαίνει «ἁρνήσομαι»; Δηλαδή αν κάποια στιγμή έχουμε μια αδυναμία και αρνηθούμε το Χριστό και μετά μετανιώσουμε; Ακριβῶς αυτό το «ἁρνοῦμαι» δεν ἔχω τη συνέχεια. Δεν ἔχω την πλήρη, ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στο Θεό και πέφτουμε στην παγίδα και ξεχνάμε ὅτι: «οὔτοι ἐν ἄρμασι καὶ οὔτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα». Αυτό είναι το γενικό πλαίσιο, ὅπου ἀρχίζει πια το δομικό υλικό που θα καταρτίσει την ταπείνωση πάνω μας, γιατί τώρα θα ἀναλύσω κείμενα πατερικά και θα δείτε ὅτι η ταπείνωση κρύβει μέσα της αυτό το μέγεθος.

Η ταπείνωση δεν είναι αυτό που πολλές φορές νομίζετε. Είναι μια βαθύτατη ἀρετή, ἀλλά κρύβει μέσα της αυτό το κύτταρο το οποίο σας τόνισα τώρα πάρα πολύ ἀπλά, πολύ στοιχειωδῶς, με ελάχιστα χωρία βιβλικά για να το θεμελιώσω, για να μείνει στο νου σας. Εἶχα κι ἄλλα χωρία, δεν τα διαβάζω, για να μπω τώρα στις πατερικές σκέψεις που είναι καταπληκτικές και μας βάζουν πια στο πῶς θα γίνει αὐτή η ταπείνωση πράξη μας και να μη νομίζουμε ὅτι ἐπειδὴ κάνουμε κάποιες πράξεις ταπεινές εἴμαστε ταπεινοί. Είναι η συνέχεια, είναι το ἀπόλυτο, είναι ἐξ ὅλης της καρδίας. Βλέπεις, αν σήμερα σε βρῖσουν εκατό και δεν θυμώσεις με τους ἐνενηνταεννιά και με ἕναν πληγείς λιγάκι, δεν ἔχεις ταπείνωση, λένε οι Πατέρες. «Μα», θα πεις, «μια φορά»! Μα, πού είναι το ἀδιαλείπτως; Ἐνα λεπτό αν δεν ἀνασάνουμε, θα πεθάνουμε. Κι οι Πατέρες, μάλιστα, με ἕναν ὁμορφο τρόπο, λένε το εξῆς: ὅταν σε ἕνα μοναστήρι ἀπλώνουν τα ρούχα τους που τα πλένουνε, θέλουν μία ἔκταση, ἔχουν κάποιες κολώνες και σκοινάκια, ἀνά δέκα μέτρα κολώνα και σκοινάκι. Το ουσιαστικό είναι να ὑπάρχει η κολώνα. Αν δεν ὑπάρχει ὁμως σκοινάκι που ἐνώνει, δεν μπορεί να κρεμαστεί το ρούχο. Εγώ το λέω με ἄλλο παράδειγμα. Βλέπετε, οι πυλώνες της ΔΕΗ το ηλεκτρικό ρεύμα το μεταφέρουν, ἀνά 100 μέτρα ὑπάρχει και μια κολώνα και ὑπάρχουν τα σύρματα. Οι πυλώνες είναι κάτι πάρα πολύ ουσιαστικό, ἀλλά πρέπει να ὑπάρχει και συνέχεια, ε; Αν τώρα κάνω ταπείνωση και μετὰ ἀπὸ εκατό μέτρα κάνω ταπείνωση και στο ἐνδιάμεσο δεν κάνω, δεν λειτουργεῖ το ρεύμα. Αυτό λένε οι πατέρες, με τα δικά τους

παραδείγματα, που δεν ήξεραν την τεχνολογία της ΔΕΗ βέβαια. Σας το λέω για να είναι πιο επίκαιρο. Το τονίζει μάλιστα εμφαντικά, πάρα πολύ όμορφα ο Γρηγόριος ο Παλαμάς. Στάθηκε πάρα πολύ, επειδή ασχολήθηκε πάρα πολύ με τη νοερά προσευχή που έχει το διηκεές της αδιαλείπτου προσευχής και ήθελε να το κάνει πράξη ζωής, όχι μια θεωρία να λέω το «Κύριε ἔλεησον» έτσι. Μπορεί και να είσαι σε αδιάλειπτη προσευχή χωρίς να λες καν το «Κύριε ἔλεησον». Αν είσαι στραμμένος στο Θεό, δηλαδή, αν είσαι όλος εμπιστοσύνη εκεί. Να μην καμφθεις σήμερα το πρωί από τη βρισιά, από την κατηγορία, από την κρίση, από την ανωμαλία, από ό,τι γίνεται στην κοινωνία. Δεν είμαστε αδιάφοροι. Παρεμβαίνουμε θεραπευτικά, χωρίς να ταραχτούμε. Βλέπετε ο γιατρός τaráσσεται από τον ασθενή; Όχι. Αν δεν έχει πλήρη ισορροπία, νευρική και λογική ισορροπία, δεν θα μπορεί να κάνει τη δουλειά του σωστά. Κρατήστε αυτό το μέγεθος λοιπόν. Φυσικά μέσα στον κόσμο της ταραχής είμαστε. «Ἴδου ἔγώ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων» (Ματθ. 10:16), αλλά «μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία· πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμέ πιστεύετε» (Ιωαν. 14:1). Τα λέω αυτά για τη δική μας αδυναμία.

Αφού αναλύσαμε όσο μπορούσαμε, σχετικώς πως, αυτή την έννοια του αυτοσεβασμού που είναι καταστροφική, που είναι τραγωδία, η κάθε τραγωδία στα μεγέθη της Αρχαίας Ελληνικής τραγωδίας έχει πάντοτε μία κάθαρση. Και βέβαια αυτό που εμείς λέμε κάθαρση στην Ορθόδοξη Θεολογία είναι ένα βαθύτατο μέγεθος, πάρα πολύ ουσιαστικό μέγεθος, ένα μέγεθος το οποίο αφορά ουσιαστικά τον πρώτο βηματισμό της πνευματικής μας ζωής που είναι η κάθαρση. Και η Εκκλησία κινείται σε αυτόν το χώρο της καθάρσεως. Θα αναφέρω λοιπόν χωρία πατερικά για να επιβεβαιώσω λίγο την πρακτική της ταπεινώσεως, αλλά επειδή είναι σήμερα η μέρα του Αγίου Ιωάννου της Κλίμακας -ήταν προκλητική η μέρα πραγματικά- και δεν μπορούσα να μην ξεκινήσω και να μην σταθώ εμφαντικά και μόνο σε ένα σκαλοπάτι του Αγίου Ιωάννου της Κλίμακας που αναφέρεται στο λόγο περί ταπεινοφροσύνης. Βλέπετε, ένα σκαλοπάτι, το 25ο μάλιστα -πολύ προχωρημένο σκαλοπάτι- είναι το σκαλοπάτι της ταπεινοφροσύνης. Μερικά κείμενα τα οποία αναλύει, είναι μια καταπληκτική δουλειά, δουλειά μάλιστα οδηγός, όπου έχοντας όλη την προηγούμενη θεολογία -που προηγήθηκε πριν από τον Άγιο Ιωάννη της Κλίμακας- και θεολογία πατερική, νηπτική θεολογία που την ξέρει, τη μαζεύει με έναν μοναδικό τρόπο και ανοίγει δρόμους για την ταπείνωση. Θα σας διαβάσω τώρα και μερικές περικοπές από τον Άγιο Ιωάννη της Κλίμακας για να δείτε τώρα όσο μπορούμε πιο κριτικά την ταπείνωση. Κάνει μια υπόθεση, ξεκινώντας το λόγο περί ταπεινώσεως, και φαντάζεται πως υπάρχει ένα συνέδριο, και πρέπει σε αυτό το συνέδριο, όπως είμαστε εδώ, να αποφασίσουν για κάτι και να κουβεντιάσουν για κάτι. Άρχισε λοιπόν το συνέδριο, είναι πάρα πολύ πρακτικός ο Ιωάννης της Κλίμακας έχει μια οπτική άποψη, φαντάζεται, έχει μια φαντασία στο νου του, καλή φαντασία και λέει άρχισε λοιπόν το συνέδριο. «Συγκεντρωθήκαμε καὶ συζητήσαμε καὶ ἔρευνήσαμε ἔξεταστικά τὴ σημασία μιᾶς ἐπιγραφῆς πού βρήκαμε». Βρήκαν μια επιγραφή και λένε: «τί νά λέει αὐτή ἡ ἐπιγραφή, τί νόημα ἔχει αὐτή ἡ ἐπιγραφή, τί εἶναι αὐτό τὸ πράγμα;» Η επιγραφή που βρήκανε σε κάποια χαλάσματα αρχαιολογικά εἶχε πάνω τον

τίτλο: Η Αγία Ταπείνωση. Ήξεραν τη λέξη ταπείνωση αλλά είπαν: «τί νά είναι αυτή η επιγραφή; Και ποῦ νά έχει μπεῖ αυτή η επιγραφή;» Υπάρχει κανένα κατάστημα που πουλούσε ταπείνωση; Και γιατί τη λέει η «άγια ταπείνωση»; Υπάρχει ταπείνωση που δεν είναι αγία; Και έκαναν αυτοί οι άνθρωποι λοιπόν ένα συνέδριο, ας το πω έτσι, μοναστικό. Δεν ξέρω ακριβώς η ιστορία πώς έγινε, επειδή ο Ιωάννης της Κλίμακας χρόνια ήταν ασκητής και είχε επαφή με άλλους ασκητές μπορεί να συνέβη κάτι παράλληλο, μπορεί να έκαναν τέτοιες κουβέντες. Ακόμη οι πατέρες σήμερα στο Άγιον Όρος, ακόμη και τα γεροντάκια όταν κάνουν επίσκεψη από το ένα κελί στο άλλο αυτά τα θέματα κουβεντιάζουν -μη νομίζετε πως κουβεντιάζουν άλλα πράγματα, που κουβεντιάζουμε εμείς χάνοντας την ώρα μας- [αναλύουν] και αναλύονται σε τέτοιες όμορφες κουβέντες. Βρήκαν λοιπόν την επιγραφή κι έγινε θέμα εκεί πέρα, ας το πω έτσι, για την κοινότητα τη μοναστική τη Σιναϊτική: τι να σημαίνει αυτή η επιγραφή. Θα 'λεγαν μερικοί «γιά τήν ταπείνωση, μά γιατί Αγία Ταπείνωση;» Πρέπει να το αναλύσουμε. Συγκεντρώθηκαν λοιπόν και ήθελαν να βρουν το νόημα του κι έλεγαν διάφορες σκέψεις. Να ακούσουμε τις σκέψεις τις οποίες καταθέτει εδώ ο Άγιος Ιωάννης.

Ένας έλεγε ότι ταπεινοφροσύνη είναι το να λησμονείς αμέσως τα κατορθώματα σου. Πολύ ωραία φράση, αυτά που λέμε τώρα είναι ουσιαστικά, αλλά δεν είναι μοναδικά. Όλοι έλεγαν κάτι κι όπως σε ένα μέγεθος συνοδικό, όλοι προσέθεταν κάτι στο κάλλος. Αλλά εσείς τώρα να κρατάτε και τις επιμέρους πτυχές, να, είπα το πρώτο: να ξεχνάς αμέσως τα κατορθώματα σου, αμέσως, οτιδήποτε θεωρείς για κατόρθωμα δηλαδή. Γιατί τι είναι κατόρθωμα είναι το πρώτο ερώτημα; Κι αν ακόμα το θεωρείς για κατόρθωμα μην το πεις. Θα μπορούσα να μπω σε πρακτικές εφαρμογές, να μπω ας πούμε στην παιδαγωγία και να πεις στο παιδί σου που είναι τώρα δεκάξι χρονών και σε στεναχωρεί, σε λυπεί πάρα πολύ με αυτά που κάνει και να πεις: «εγώ που κουράστηκα για σένα, έκλαψα πλάι στο κρεβάτι της αρρώστιας σου, εγώ που σε τάισα». Θα πει ο άγιος Ιωάννης: «λάθος έκανες». Θυμάσαι τα κατορθώματα σου, δεν έχεις καμιά ταπείνωση. Και θα σου πει ένας άλλος άγιος, νηπτικός πατέρας, ο άγιος Νείλος: κοίταξε, έκανες αυτά για το παιδί σου; Άρα θες ανταλλάγματα, να σου πει: «μπράβο, ευχαριστώ πάρα πολύ». Και οι κόποι αυτοί που είναι πολύ ωραίοι κόποι, η μάνα πονάει για το παιδί της, πάνε περίπατο και χάνονται για δυο λόγους: γιατί περιμένει ανταλλάγματα και λέει: «εγώ που το 'κανα αυτό», γιατί ξέχασε αυτό που λέει εδώ πέρα ο πρώτος αυτής της συνδιάσκεψης, θυμάται τα κατορθώματα του. Ένα παράδειγμα σας έφερα τώρα, το κάνω πολύ πρακτικό. Ή ακόμα ένας δάσκαλος θα μπει στην τάξη και θα πει: «μα όλο το χρόνο κουράστηκα, τρελλάθηκα εδώ πέρα μέσα και τώρα μου πετάτε αεροπλανάκια στο μάθημα μέσα; Έκανα κι αυτό, κι αυτό, έφερα και βίντεο και κομπιούτερς, σας πήγα κι εκδρομή». Και μόνο που το λέει στα παιδιά είναι μια χαμένη ιστορία, θυμάται τα κατορθώματά του. Και ξέρετε το παιδί που έχει τα δικά του αμαρτήματα, τη δική του σαλεμένη -πολλές φορές- ισορροπία του νου του, τον εγωισμό του, επειδή έχει εγωισμό ξέρει τον εγωιστή εύκολα κι αυτός ο δάσκαλος πια δε μετράει, ή αυτή η μάνα δε μετράει πια. Και μετά λες: «τι να κάνω;» Τα ακούμε αυτά στην εξομολόγηση

και λέμε: «πάει, τώρα να αλλάξεις ισορροπία, είπες αυτά τα πράγματα». Θέλει πολλή δουλειά αυτό. Σαράντα χρόνια στην έρημο ο Μωυσής, δεν ξέρω πόσα, αλλά θέλει πάρα πολύ δουλειά, εμείς αυτά τα ξεχνάμε. Είναι η πρώτη πρόταση· βλέπετε καταπληκτική και καταλυτική.

Άλλος είπε το να θεωρείς τον εαυτό σου πιο τελευταίο και πιο αμαρτωλό από τους άλλους, αυτή είναι γνωστή φράση, αλλά πώς γίνεται; Για σταθείτε, άλλο να το λες και να λες: «εγώ είμαι πολύ αμαρτωλός» -είναι πάρα πολύ εύκολο- κι άλλο να το ζεις, όχι να το αισθάνεσαι, το αισθάνομαι είναι μια κατάσταση ψυχολογική. Εδώ οι Πατέρες λένε να το ζεις, «ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ ὁ Χριστὸς», προσέξτε άλλο το αισθάνομαι, γιατί το αισθάνομαι είναι μια φράση: το φαντάζομαι, το φτιάχνω κι επάνω μου, πάω να απωθήσω τα υπόλοιπα· ενώ η θεραπευτική είναι να το ζεις. Μα πώς θα γίνει αυτό το πράγμα; Να θεωρείς τον εαυτό σου πιο αμαρτωλό. Όχι σε σχέση μόνο με αυτούς που έχεις μπροστά σου, σίγουρα κι οι άλλοι αμαρτωλοί είναι, ποιος μετράει την αμαρτία; Σε σχέση με το αναμάρτητο του Θεού, προσέξτε, γιατί «τῷ Θεῷ» αμαρτάνουμε, αυτό είναι το κλειδί αυτής της ισορροπίας των Πατέρων, ότι είσαι πιο αμαρτωλός από τους άλλους, ποιο είναι το μέτρο; Το μέτρο είναι ο Θεός. Εφόσον λοιπόν αμαρτάνουμε, λίγο ή πολύ, θα πω, κοίταξε αυτό το πράγμα εγώ το έκανα μία φορά, ο άλλος το έκανε δέκα φορές, αυτό είναι μαθηματικό μέγεθος, αλλά ενώπιον του Θεού και το μία και το μισό και το ένα δευτερόλεπτο....., για ένα δευτερόλεπτο κάμφθηκε ο Μωυσής και με το πρώτο κτύπημα της πέτρας δεν βγήκε το νερό, για ένα δευτερόλεπτο. Λοιπόν τα μαθηματικά του Θεού είναι αλλιώς. Αν μπορούμε σε αυτά τα μαθηματικά, ότι εγώ είμαι πιο αμαρτωλός από τους άλλους θα το λέμε, είναι όμως έτσι; Είναι εάν αμάρτησα ενώπιον του Θεού, βλέπετε καταλυτική σύγκριση στην ιστορία του ασώτου, ο άσωτος αναμετριέται με την αγαθότητα του πατέρα, «ἤμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου» (Λουκ. 15:21), ο άλλος ο γιος όμως αναμετριέται με την αμαρτωλότητα του άλλου αδελφού. Βλέπετε το παράδειγμα; Βλέπετε τι θησαυρούς έχει μέσα η Αγία Γραφή, αυτή που ξέρουμε, είναι οι διηγήσεις πάρα πολύ γνωστές. Με ποιον γίνεται η αναμέτρηση; «ἤμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου». Αυτό δεν κάνει και ο Τελώνης; «Ἰλάσθητί μοι τῷ αμαρτωλῷ» (Λουκ. 18:13), λέει, ενώ έλεγε ο Φαρισαίος: «δὲν εἶμαι ἐγὼ σάν τὸν Τελώνη», ίδιο πράγμα. Με αυτά που λέμε τώρα εδώ πέρα, πασίγνωστα, απλώς κωδικοποιώ γνωστά πράγματα για τη ζωή σας. Αλλά δεν θα πείτε: «εγώ είμαι πιο αμαρτωλός από τους άλλους», και μόνο που το είπες θα πεις: «μα, εγώ;» Ο άλλος από την 17 Νοέμβρη σκότωσε τόσους ανθρώπους, εγώ δεν σκότωσα, άρα υπάρχουν και χειρότεροι αμαρτωλοί από εμένα. Η άλλη κλέβει, η άλλη κουτσομπολεύει, η άλλη παράτησε τον άνδρα της, θα βρεις χίλιους αμαρτωλούς και θα λες: «εγώ είμαι πιο αμαρτωλός από όλους» κι όμως θα το αισθάνεσαι, αλλά δε θα είναι. Η αμαρτία μας θα σταθεί ενώπιον του Θεού και με την αμαρτία, λένε οι Πατέρες, τι κάνουμε; Θίξαμε την ισορροπία τη δημιουργική του Θεού, που τα έκανε όλα τέλεια. Τα κάναμε εμείς ανάποδα. Κρατήστε αυτό το μέγεθος για να μη γίνει η ταπείνωση μια περιττολογία ή ταπεινολογία. Το λένε οι Πατέρες· άλλο ταπείνωση κι άλλο ταπεινολογία.

Άλλος λοιπόν σ' αυτό το συνέδριο, υπάρχουν κι άλλες σκέψεις, βλέπετε καταπληκτικές σκέψεις, ανοίξτε αν θέλετε στο σπίτι σας την Κλίμακα να το χαρείτε μόνοι σας αυτό το κείμενο, θα διαβάσω μικρά αποσπάσματα, θα βρείτε τον λόγο τον 25ο να τον διαβάσετε, κι όχι μόνο αυτόν, ολόκληρη την Κλίμακα να διαβάσετε. Ένας τρίτος είπε, το να γνωρίσεις καλά με το νου σου την δική σου αδυναμία και ασθένεια. Είπε να γνωρίσεις εσύ με το νου σου την δική σου αδυναμία και ασθένεια. Βλέπετε, αυτός κάνει ένα πέρασμα, στρέφεται στον εαυτό του τώρα -προσέξτε- αλλά όχι κατά τα μέτρα του αυτοσεβασμού, είναι αυτό που λένε οι Πατέρες, κι ο μέγας Βασίλειος κι ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος, έγραψαν ομιλίες που λέγονται «Πρός εαυτόν». Καμιά σχέση με τη λέξη αυτοσεβασμός. Στον αυτοσεβασμό ανακαλύπτεις πόσο σπουδαίος είσαι και πόσες δυνάμεις έχεις, εμείς ό,τι έχουμε το έχουμε από το Θεό, «τά σά'εκ τών σών». Αλλά εδώ πέρα στρέφεται για να καταλάβεις την αδυναμία σου. Εδώ υπάρχει μια στροφή στον εαυτό, τα «είς εαυτόν» των Πατέρων, προσέξτε, έχω δει σ' αυτές τις σχολές της ψυχοθεραπείας, σ' αυτά τα μεγέθη -τις μελετώ όσο μπορώ γιατί είναι πάρα πολύ επικίνδυνες και μπλέκουν και τον κόσμο μας- έχω δει ότι μερικοί από αυτούς έτσι αποσπασματικά ή έτσι με έναν τρόπο επιφανειακό, χρησιμοποιούν και τέτοια χωρία, λένε: το λέει κι ο τάδε πατέρας, το λέει και το Ευαγγέλιο -προσέξτε- χρησιμοποιούν αυτό που θέλουν όπως θέλουν, δεν το βλέπουν στο γενικό τους κοίταγμα το θεραπευτικό. Αυτό ήταν παρενθετικός λόγος. Εδώ λοιπόν έχουμε το «είς εαυτόν» αλλά να γνωρίσεις την αδυναμία σου, που είμαστε ενώπιον του Θεού, δεν είμαστε τίποτα κι Εκείνος μας αναδεικνύει να γίνουμε κάτι.

Ο τέταρτος είπε [ταπείνωση είναι] το να προλαμβάνεις σε φιλονικίες να διαλύεις πρώτος την οργή. Αν γίνεται οποιαδήποτε διαμάχη, να είσαι ο πρώτος που δε θα οργιστείς, αλλά να μην οργιστείς στα βάθη της ψυχής σου. Εδώ μπαίνουμε στα πολύ βαθιά κλειδιά, όχι μόνο με την διαμάχη ή τις φιλονικίες, αυτά τα πολύ καθημερινά, μπορεί να τελειώσει η λειτουργία τώρα και μετά από λίγο, κάποια να είπε σε κάποια άλλη κάτι για το αντίδωρο, για τον καφέ, κάτι να έγινε, κάτι έγινε σίγουρα σήμερα κι εδώ και στην παρακάτω ενορία, παντού, είμαι γι' αυτό σίγουρος. Και κάπου εθίγης, σου είπε κάτι στραβό ή η μια διακονεί, πήγε να κάνει περισσότερα, η άλλη λιγότερα και κάπου εθίγης, λέει να μην έχεις καθόλου οργή, έτσι είναι τα πράγματα, δεν ξέρω γιατί το έκανε, υπάρχουν χίλιοι λόγοι, δεν ξέρω καν γιατί το έκανε, δεν αναλύω γιατί, είναι εγωίστρια, μήπως πήρε κι ευλογία να κάνει πιο πολλά από μένα; Μα δεν ξέρεις, κι αν έχει πάρει κι ευλογία μπορεί να είναι για κάποιο λόγο, να ήταν τεμπέλα και να της έβαλαν πιο πολύ δουλειά για να ξυπνήσει, δεν ξέρω το γιατί· εμείς πώς το αναλύουμε αυτό το πράγμα; Και το καταστροφικό είναι που αντί να στραφούμε στο Θεό να

δούμε την αμαρτωλότητά μας, γιατί είχαμε μια οργή μέσα μας, το αναλύει ο ένας με τον άλλο. Μου λένε μερικές φορές «τα έχω με αυτή, να της πω;» «Τι θα πεις παιδάκι μου, δε θα βρείτε τίποτε, στο Θεό θα στραφείτε πρώτα, θα μετανιώσετε, θα δείξετε αγάπη, θα δείξετε ταπείνωση, και κάποτε μετά από καιρό πολύ όμορφα θα πιείτε μαζί και καφέ χωρίς να οργίζεστε». Να μην πιάσει τίποτε τα μύχια της ψυχής μας. Τα λόγια του συνέδρου είναι καταπληκτικά.

Ένας πέμπτος είπε το να γνωρίζεις καλά τη χάρη και την ευσπλαχνία του Θεού· νάτο, η ταπείνωση πέρα από όλα αυτά είναι να γνωρίζεις την ευσπλαχνία του Θεού, ότι σε συγχωρεί έτσι ο Θεός έτσι, χρειάζεται να αναλύσεις τον άλλο; Χρειάζεται να αναλύσεις τον εαυτό σου; Η βασική μεθοδολογία του διαβόλου είναι όταν κάνουμε αμαρτία να μας φέρει σε απελπισία και να λέει πολύ βαριά αμαρτία αυτό που κάναμε, «εσύ που σαν καλός χριστιανός αυτό δεν έπρεπε να το κάνεις με τίποτα». Εκεί δε θα το κουβεντιάσεις, όπως λένε οι Πατέρες, η βασική μέθοδος είναι δεν κουβεντιάζουμε ποτέ με το διάβολο, παρά μόνο με το Θεό, βασική νηπτική μέθοδος, κανένα λογισμό με το διάβολο, καμιά ανάλυση. Ναι, έγινε και ο Θεός με συγχώρεσε, «ιλιάσθητί μοι τῷ ἀμαρτωλῷ», «ἡμάρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἑνώπιόν σου», «ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός Σου». Μην μπεις στην κουβέντα με τον πειρασμό, αλλά θα θυμηθείς την ευσπλαχνία του Θεού. Και θα σου λέει ο διάβολος: «μα πώς έγινε τόσο μεγάλη αμαρτία, τέτοια αμαρτία, τόσα χρόνια μέσα στην Εκκλησία πώς το έκανες αυτό το πράγμα». Μα καμία κουβέντα, αρχίζει μια διαλυτική κατάσταση που φέρνει ανθρώπους που ζουν μέσα στην Εκκλησία, σε κατάσταση απελπισίας και -θα τολμήσω να το πω- νευρολογικών προβλημάτων. Κι έχουμε χριστιανούς με βαθύτατα νευρολογικά προβλήματα ενώ είναι μετανιωμένοι, εξομολογούνται, αλλά κουβεντιάζουν με το διάβολο· εμείς δεν κουβεντιάζουμε με τον διάβολο, εκείνος το θέλει πάρα πολύ, εμείς δεν κουβεντιάζουμε, αυτή είναι η πορεία η πνευματική μας. Θα θυμηθείς λοιπόν μόνο την ευσπλαχνία του Θεού, σε Εκείνον θα στραφείς.

Κι ένας άλλος πάλι είπε: το να αισθάνεσαι ψυχική συντριβή και να απαρνείσαι το δικό σου θέλημα. Ο καθένας προσθέτει ένα τρομερό πετραδάκι, πάρτε το κείμενο να δείτε αυτές οι κουβέντες αυτών των συνέδρων είναι υψηλότερες, είναι το μωσαϊκό της ταπεινώσεως, τα θεμέλια. Να απαρνείσαι το δικό σου θέλημα, θα πεις τι σημαίνει αυτό το πράγμα; Να απαρνούμαι το θέλημα μου; Μα τι λέτε, καλέ; Να απαρνηθώ το θέλημά μου; Εδώ πέρα η 5η και η 6η Οικουμενική Σύνοδος ασχολήθηκαν με το θέμα του θελήματος για το μονοθελητισμό, θεώρησαν το να μην έχεις θέλημα θεωρείται αίρεση κτλ. Δεν αρνούμαστε

το θέλω που είναι η προσωπικότητα του ανθρώπου, αρνούμαστε το θέλω που δεν έχει μετάνοια και κρίνει τον άλλο. Το θέλω είναι δομικό υλικό της ψυχής μας, ο Θεός το έκανε έτσι, είναι ευλογία το θέλω, αλλά τι ευλογία; Αυτό το θέλω να το στρέφεις στον Θεό, θέλω αυτό που θέλει ο Θεός. Τι λέει ο Χριστός στον κήπο της Γεθσημανή; Υπόδειγμα δίνει: «παρελθέτω ἄπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο» (Ματθ. 26:39). Λέει με λίγα λόγια: «δὲ θέλω νὰ σταυρωθῶ», το ανθρώπινο θέλημα δε θέλει και γιατί να σταυρωθεί; Γιατί οι άλλοι να αμαρτήσουν σταυρώνοντας το Θεό; Και μετά λέει: «Πατέρα νὰ γίνει αὐτό πού θέλεις Εσύ». Δεν αναιρείται το θέλω, η γνώμη, η σκέψη, αναιρείται η μη στροφή στο Θεό· να γίνει αυτό που θέλει. Έρχεται μια αρρώστια κι έχεις δικαίωμα να πεις στο Θεό: «δε θέλω αυτή την αρρώστια Θεέ μου, κάνε κάτι να σταματήσει», δεν είναι αμαρτία αυτό το πράγμα, δε θα πεις: «τι ωραία που θα αρρωστήσω», δε θα πεις τέτοιο πράγμα, δεν έχουμε ιδιότυπο πνευματικό μαζοχισμό· θα παρακαλέσεις το Θεό να γίνεις καλά βεβαίως, και ευχέλαιο θα κάνεις και τον Θεό θα παρακαλέσεις και στη Λειτουργία θα μπεις. Αν δεν ξεπερνιέται η αρρώστια, θα πεις «δόξα τῷ Θεῷ», γιατί πια ξέρεις πως το μυστήριο της αγάπης του Θεού σίγουρα θα σε οδηγήσει και μέσα από αυτή την αρρώστια σε πιο υψηλή αγιότητα, στην Αγία Ταπείνωση. Βλέπετε, αρχίζει να δομείται το υλικό της Αγίας Ταπεινώσεως, δεν είναι απλώς ταπείνωση, αυτά που προσθέτουν εδώ οι συνέδριοι μας πάνε στην Αγία Ταπείνωση, όχι στην ταπεινολογία.

Κι ο συγγραφέας του κειμένου που είναι ο Άγιος Ιωάννης της Κλίμακας άκουσε το συνέδριο, του άρεσε πάρα πολύ αυτή η κουβεντούλα, φανταστείτε τώρα να βρεθείτε σε μια σύναξη κι αντί να ακούτε κουτσομπολιά κι άλλα αντί άλλων να ακούτε ωραίες κουβέντες και βαθύτατες γι' αυτά τα μεγάλα θέματα. Κι εγώ -λέει- αφού τα άκουσα όλα αυτά κι αφού τα εξέτασα μόνος μου με πολλή περίσκεψη και προσοχή, δεν κατόρθωσα με όσα άκουσα να καταλάβω την έννοια της ταπεινώσεως. Δεν σημαίνει ότι δεν είχε μυαλό, καταλαβαίνει πως η ταπείνωση είναι πολύ μεγάλο μυστήριο. Γιατί είναι μυστήριο; Προσεγγίζει τον Θεό. Ο Θεός πρωτογενώς είναι ταπεινός και τα του Θεού τα καταλαβαίνουμε σχετικώς. Διαβάστε τους δύο καταπληκτικούς λόγους του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου «περί ἁκαταλήπτου». Μέσα στον λόγο «περί ἁκαταλήπτου» μερικά κεφάλαια αφορούν την ταπείνωση του Θεού, λέει δεν μπορώ να το αναλύσω, γι' αυτό βλέπετε λέμε η άκρα ταπείνωση για τον Χριστό. Από ένα σημείο και μετά -λέει- δεν μπόρεσα να το καταλάβω, γι' αυτό ως έσχατος όλων, λέει τώρα, αφού μάζεψα όπως ο σκύλος τα ψίχουλα που έπεσαν από το τραπέζι, βλέπετε νιώθει ότι είναι σκύλος, παρακολουθεί την κουβέντα, ο καθένας παραθέτει ένα ψίχουλο και τα μαζεύει, είναι ωραία ψίχουλα αυτά, κατέληξα στον εξής ορισμό. Και δίνει εδώ -σχετικό κι αυτό- έναν ορισμό, να μην πω περιορισμό, μια προσέγγιση. Σε αυτές τις έννοιες περιορισμός δεν υπάρχει, [δίνει] μια προσέγγιση, ορίζει, κάπου δίνει κάποια όρια. Η ταπεινοφροσύνη, προσέξτε, είναι ανώνυμη και μυστική χάρη της ψυχής. Δεν μπορείς να την πιάσεις να την αναλύσεις, προσεγγίζεις το Θεό. Όποιος μπαίνει στο χώρο της ταπεινώσεως μέσα από αυτά τα σκαλοπάτια, μπαίνει μέσα στο Θεό -προσέξτε την λέει ανώνυμη- η οποία [ταπείνωση] μπορεί να ονομαστεί μόνο από όσους την δοκίμασαν εκ

πείρας. Είναι ανέκφραστη· αν είχα εδώ ένα φαγητό που δεν το ξέρουμε από μια εξωτική χώρα εγώ μπορεί να το έτρωγα, ό,τι και να έλεγα δεν θα καταλαβαίνατε τίποτα, δεν πήρατε εμπειρία. Στο βάθος δηλαδή επειδή η ταπείνωση προσιδιάζει με το Θεό παραμένει μυστήριο, στο τέλος-τέλος δεν μπορεί να οριστεί. Θα κάνεις αυτά που είπαμε εδώ πριν από λίγο και θα βιωθεί. Που σημαίνει κανείς δεν μπορεί να πει είμαι ταπεινός, είναι θέμα βιώσεως, είναι μια γεύση, είναι μια χαροποιός κατάσταση, είναι ανέκφραστος πλούτος, ονομασία του Θεού, δωρεά του Θεού, είναι εκείνο που λέει το πατερικό κείμενο: «Μάθετε οὐκ ἀπὶ Ἀγγέλου, οὐκ ἀπὶ ἀνθρώπου, οὐκ ἀπὸ δέλτου, ἀλλ' ἀπὶ ἑμοῦ», από μένα, αυτό που είμαι εγώ, «ὅτι πρῶτός ἐμι καὶ ταπεινός τῆ καρδία, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν πολέμων καὶ κουφισμὸν λογισμῶν ταῖς ψυχαῖς υμῶν». (Ματθ. 11:29). Κάνει μια παραλλαγή του Ματθαίου, αυτό που είπε ο Χριστός, ελάτε κοντά μου και θα βρείτε ανάπαυση. Αυτό δεν περιγράφεται, είναι ένα μυστήριο που δεν περιγράφεται, αλλά έχει μια πορεία βαθύτατη κατά τα μέτρα του δομικού υλικού που σας ανέλυσα.

Θα πω μερικά ακόμη από τον Ιωάννη της Κλίμακας, και μετά -όση ώρα μείνει- θα πω από τους άλλους Πατέρες, είναι τόσο απέραντος αυτός ο πλούτος κι επειδή παραμένει μυστήριο το γεγονός κι εγώ δεν θα μπορέσω να ορίσω την ταπείνωση ούτε να την καθορίσω, είναι μια γεύση που αν την δοκιμάσετε θα την πάρετε μπροστά σας με δομικό υλικό αυτό που είπα πριν από λίγο· κρατήστε αυτό το δομικό υλικό των συνέδρων, με ακροτελεύτιο άρθρο, με τίποτα να μην θυμώσεις, με τίποτα να μην οργιστείς, με τίποτα να μην αναλύσεις τον άλλο, το είπα τώρα συμπληρωματικά. Όταν αρχίζει να ανθίζει μέσα μας το σταφύλι αυτής της αγίας αμπέλου, της ταπεινώσεως, αισθανόμεθα πάραυτα κόπωση και μίσος προς κάθε ανθρώπινη δόξα και έπαινο. Προσέξτε, αυτό κρατήστε το, μίσος για δόξα και κάθε ανθρώπινο έπαινο, δυστυχώς το έχουμε όλοι αυτό το πράγμα, περιμένουμε με το παραμικρό έναν έπαινο, μια καταξίωση, ακραία μορφή αλλά πρακτική μορφή, επανέρχεται τώρα στα πρακτικά, παραμένει μυστήριο η γεύση αλλά τώρα μας δίνει κι άλλο υλικό για να μας ενισχύσει, ο λόγος για την ταπείνωση είναι από τους μεγαλύτερους λόγους στην Κλίμακα. Βλέπετε, καμία απαίτηση για καταξίωση, ούτε για δόξα, για έπαινο.

Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος στα κείμενα του τα παιδαγωγικά έχει καταπληκτικές αναφορές για το πώς, χωρίς να περιφρονήσουμε τα παιδιά μας, δεν θα τα κάνουμε εγωιστές από περιττούς επαίνους. Βλέπετε το παιδί μας μεγαλώνει, την πρώτη κουβέντα που λέει, λέει: «μαμά» και λένε: «το παιδί είπε μαμά», σηκώνονται στο πόδι όλοι· άλλο μια όμορφη στάση, ευγενική κι άλλο μια καταξίωση, το μάθαμε και το απαιτούμε πάντοτε.

Ακόμη και το μοντέλο της παιδείας στα κρυφά του, καταστρεπτικά μεγέθη, στα τραγικά του μεγέθη εκεί καταξιώνεται στην καταξίωση του μαθητή. Οι πιο τραγικές μορφές είναι όταν ο μαθητής σκοτώνεται να κρατήσει τη σημαία. Είναι πολύ καλό να κρατήσεις το εθνικό σύμβολο· είναι παιδαγωγικό μέτρο; Μήπως θα έπρεπε να το πάρει ο τελευταίος; Να τιμηθεί κι αυτός. Ο άλλος πήρε εικοσάρι, ο άλλος να πάρει τη σημαία, λέω άλλα μοντέλα τώρα. Είμαστε κολλημένοι σε τέτοια μοντέλα εκπαιδευτικά που είναι καταστροφικά, καταλυτικά και τα λειτουργούμε και μέσα στο σπίτι μας πολλές φορές. Η δόξα κι ο έπαινος· χρειάζεται μια πάλη γι' αυτό το πράγμα. Και προσέξτε να είστε ευγενικοί με τους άλλους, να είστε αγαπητικοί με τους άλλους, αλλά συγγνώμη γι' αυτό που θα πω -μια λέξη λαϊκή θα πω- μη γίνεστε γλυφτράκια με τους άλλους. «Πόσο καλή είσαι χρυσή μου...». «Αυτός ο καφές ήταν ωραίος», εντάξει θα το πω αφού ήταν ωραίος καφές, δε θα πω: «συγχαίρω τις μαγείρισσες που ήταν καταπληκτικές, οι καλύτερες τις Γλυφάδας» κ.τ.λ. μπορεί αυτές να το πάρουν επάνω τους και να φταίω κι εγώ μετά. Θα κάνω μια τιμητική στάση και τίποτε άλλο, έχετε δει ποτέ το Χριστό να κάνει τέτοια ιστορία; Έχει απλές, αγαπητικές συμβολές στη ζωή των ανθρώπων. Μελετήστε τη στάση του Χριστού εμπρός στους μαθητές του.

Όσο δε εν τω μεταξύ προχωρεί η πνευματική ηλικία του ανθρώπου τόσο περισσότερο, αν προχωρούμε στην ταπείνωση, ό,τι και να κάνουμε δεν το μετράμε, δε θέλουμε καμιά αξιολόγηση, ό,τι κάνουμε το κάνουμε για την αγάπη του Θεού, δεν το κάνουμε για αξιολόγηση, κυρίως δε συλλογιζόμαστε ότι κάθε μέρα που περνά αυξάνεται το φορτίο των αμαρτιών μας, τα κάνουμε όλα για τη δόξα του Θεού. Φανταστείτε να λειτουργήσαμε σήμερα το πρωί και να λέγαμε: «τι καλά που λειτουργήσαμε, μπράβο μας», μα «τά σά'εκ τῶν σῶν» ήταν. Να πεις στον ψάλτη: «μπράβο, τα είπες πολύ ωραία», αν είναι λίγο κουρασμένος, «ωραία, όμορφα», [να πεις] τίποτα άλλο. Προσέξτε πάρα πολύ τη στάση αυτή, να μην είστε χυδαίοι, να μην είστε εξοντωτικοί, να είστε αγαπητικοί, αλλά μην κολάζετε τους άλλους.

Ακριβώς αυτή η στάση παίρνει κι άλλες μορφές. Τώρα [να δούμε] τι αποτελέσματα έχει πάνω μας η ταπείνωση. Προσέξτε όποιος -λέει- την παντρεύτηκε είναι ήπιος, προσηνής, ευκατάνυκτος, ευσπλαχνικός, γαλήνιος, χαρωπός, ευκολοκυβέρνητος, άλυπος -δεν έχει περιττές λύπες, στεναχώριες, τα ψυχολογικά του- είναι εν εγρηγόρσει, άγρυπνος -έχει τα μάτια ανοικτά- άοκνος, απαθής. «Ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος... καὶ ἔλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν...» (Ψαλμ.135).

Πάμε λίγο παρακάτω σε κάποιον από τους πλέον βαθείς Πατέρες εκεί της ερήμου του Σινά παρουσιάστηκαν οφθαλμοφανώς οι δαίμονες, έναν μάλιστα πολύ κορυφαίο μοναχό ήρθαν οι δαίμονες και τον μακάριζαν. Βλέπετε οι δαίμονες του είπαν: «μπράβο, είσαι πολύ ωραίος ασκητής», εξαιρετη μέθοδος του διαβόλου για να μας παίξει. Πώς αντιμετώπισε όμως το θέμα; Είναι πάρα πολύ δύσκολο, από τη μια μεριά θα λες είναι ο διάβολος να μην του δώσω σημασία, αλλά από την άλλη μεριά έλεγε σωστά πράγματα, «που προσεύχεσαι, που νηστεύεις, κανείς δεν κάνει τέτοια νηστεία σαν κι εσένα», δεν έλεγαν ψέματα, προσέξτε, κι είναι πολύ εύκολο να λες βέβαια δεν μιλάω με το διάβολο, αλλά αυτά που λέει είναι αλήθεια. Αυτός ο γέροντας ο πάνσοφος -έτσι τον λέει εδώ το κείμενο- τι είπε; «Εάν σταματήσετε να με επαινείτε με τους λογισμούς που φέρνετε στην ψυχή μου, τότε εξαιτίας της αναχωρήσεως σας θα θεωρήσω τον εαυτό μου μέγα». Δηλαδή, αν με επαινείτε και με επαινείτε κι εγώ δεν τσιμπάω και φύγετε, βαρεθείτε από μένα, δείτε ότι εγώ δεν πέφτω σε παγίδα, υπάρχει μια περίπτωση να πέσω στην παγίδα όταν θα φύγετε, να πω: κοίτα τους έδωξα τους δαίμονες, εγώ διώχνω τους δαίμονες, είχα ταπείνωση, δεν τσιμπήσα μέσα μου· δεν είπα τίποτα από όλα αυτά. Λέω όχι, όχι τίποτα από όλα αυτά και να φύγετε. Λοιπόν λέει: «δε θέλω να φύγετε γιατί αν φύγετε μπορεί να πέσω σε αυτόν τον κίνδυνο», άρα τους βάζει σε ένα στρίμωγμα, λέει: «τώρα μη φύγετε, εάν όμως δε σταματήσετε να με επαινείτε» -μια περίπτωση είναι να φύγουν, που να φύγουν είναι επικίνδυνο γι' αυτόν να θεωρήσει πως αυτός ήταν δαιμονοδιώκτης, η άλλη περίπτωση είναι να μείνουν, αυτό τους λέει: «αν όμως δε σταματήσετε να με επαινείτε, τότε από τους δικούς σας επαινούς θα συλλογίζομαι πόσο βρώμικος είμαι». Και θυμάται το χωρίο της Αγίας Γραφής: «ἀκάθαρτος παρά Κυρίῳ πᾶς υψηλοκάρδιος» (Παροιμ. 16:5)

Τους στρίμωξε, λέει: «αν φύγετε υπάρχει κίνδυνος, βλέπετε δε τσιμπάω και θα φύγετε εσείς, αλλά εγώ θα γίνω εγωιστής, αν μείνετε όμως και με πειράζετε, εγώ όσο με πειράζετε θα λέω, γι' αυτό μένουν αυτοί γιατί είμαι ἀκάθαρτος και υψηλοκάρδιος». Τους στρίμωξε, ό,τι και να κάνει ο δαίμονας, αν φύγει -δεν το θέλει να φύγει αφού τον πειράζει- θα σταματήσει να τον πειράζει· αν δε φύγει και τον πειράζει, θα πει γι' αυτό πειράζομαι γιατί είμαι ἀκάθαρτος και υψηλοκάρδιος. Εδώ είναι μια μικρή ανάλυση, δεν την κάνω παρακάτω, σε αυτή τη σχέση μας με τους πειρασμούς. Γι' αυτό ακόμη κι ένας πειρασμός που σου λέει: «είσαι καλός, είσαι καλός» και λες: «φύγε, φύγε», δε θα του πεις «φύγε», θα λες «Κύριε ἔλεησον» κι ό,τι επιτρέπει ο Θεός, «καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ». Βλέπετε η φράση πώς το λέει; Ο Χριστός παρεμβαίνει στο πότε θα σταματήσει ο πειρασμός και πότε δε θα σταματήσει κατά το πνευματικό μας όφελος, όχι

εμείς, «μὴ εἰσενέγκης, ἄλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ». Και λένε μερικοί: «δηλαδή ο Θεός το βάζει;» Δεν το βάζει ο Θεός, αλλά ξέρει ο Θεός μόνο, πότε είναι ωφέλιμο να φύγει ἢ να μη φύγει [ο πειρασμός]. Γι' αυτό βλέπεις, εμείς με το Θεό κουβεντιάσουμε και λέμε: «κάνε αυτό που θέλεις εσύ, είσαι γιατρός εσύ και εμείς δεν ξέρουμε».

Αυτά είναι λεπτεπίλεπτα σημεία πνευματικής ζωής και σε μια πράξη εξομολογήσεως-θεραπευτικής αυτά είναι πάρα πολύ καιρία γιατί συναντάμε ανθρώπους που κουράζονται από πειρασμούς πολυποίκιλους και λένε στους πνευματικούς: «τι να κάνουμε;» Αν σταθούμε και πούμε: «φύγε, μείνε» κ.τ.λ. λάθος, τῷ Θεῷ αποδίδουμε τα πάντα. Γι' αυτό υπάρχει στο «Πάτερ ἡμῶν» αυτή η φράση -βλέπετε τόσο συγκλονιστική- «εἶμαι ἁκάθαρτος παρά Κυρίῳ». Όλα ὅσα βλέπονται τα φωτίζει ο ἥλιος, ἄλλο πράγμα είναι να το υπερηφανεύεται κανείς κι ἄλλο να μην υπερηφανεύεται κι ἄλλο να ταπεινώνεται. Προσέξτε κάνει μια διάκριση τώρα, ἄλλο να είσαι υπερήφανος κι ἄλλο να μην είσαι υπερήφανος· καμιά σύγκριση με αυτά που λέει εδῶ, πρέπει να έχεις ταπείνωση. Μπορεί να είσαι υπερήφανος που σίγουρα δεν είναι θέμα ταπεινώσεως, αλλά μπορεί και να μην υπερηφανεύεσαι, να μη λες: «εγὼ τι σπουδαῖος εἶμαι, εγὼ τι κάνω», δε σημαίνει ὅτι έχεις ταπείνωση, είναι εξωτερική έκφραση του λόγου, τίποτα ἄλλο. Εκείνος που έχει γίνει ταπεινός, βαθιά και εσωτερικά, δεν κλέπτεται και δε ζημιώνεται ἀπὸ λόγους χειλέων, δεν τον πειράζει τίποτε. Αλλά με αυτό θα αναμετρηθεῖτε. Στο Χριστό το αποδίδει [ο ταπεινός], αν πουν: «μπράβο» θα πει: «Κύριε ἔλεησον». Εκεί θα στραφείς, ἐάν ο λογισμὸς δεν καυχᾶται πλέον για φυσικά προτερήματα, αυτό είναι σημάδι ὅτι αρχίζει η υγεία· ἐάν για τίποτα δεν καυχόμαστε, οὔτε αυτοανάλυση, οὔτε αυτοσεβασμὸς. Τα αποδίδουμε ὅλα στο Θεό. Είναι πολύ προχωρημένη ἄσκηση, αλλά είναι ἄσκηση καθημερινότητας. Και τα λέω πάλι ἔτσι λίγο σύντομα, κρατήστε ὅ,τι μπορείτε ἀπὸ αὐτὴ τη γλύκα των πραγμάτων που είναι πάρα πολύ ουσιαστική.

Γι' αυτό λοιπὸν ἡ ταπεινοφροσύνη, ὅσο μπορῶ να την ορίσω, είναι θεϊκὴ ἀρετὴ που σκεπάζει τους οφθαλμούς μας, για να μην βλέπουμε τα κατόρθωμά μας· ἀλλὰ για να μην τα δῶ δεν πρέπει να τα αναλύω. Κάνω κατόρθωμα τώρα που διαβάζω τους Πατέρες και σας τα αναλύω; Κάποιος θα ἔλεγε ναι, εμείς δε διαβάζουμε εσύ διάβασες. Κάνω το αυτονόητο, ας το πῶ ἔτσι, για να δώσω ἓνα πρακτικὸ παράδειγμα, αὐτὴ είναι ἡ ζωὴ μας, δηλαδή θα σταματήσουμε να ανασαίνουμε; Είναι κατόρθωμα που ανασαίνω; Είναι κατόρθωμα που περπατᾶω; Για ἓναν ἄρρωστο ἀνάπηρο είναι κατόρθωμα που περπατᾶει, τίποτα δεν είναι κατόρθωμα μας. Τα μεγάλα πράγματα που κάνουμε είναι κατόρθωμα μας; Βλέπετε ο

αυτοσεβασμός, για να κάνουμε τα παιδιά μας να έχουν δυνάμεις... τίποτε. Όποιος αρχίζει και αισθάνεται ότι έκανε κάποιο κατόρθωμα δεν έκανε τίποτε, είναι η πορεία της ζωής, που είναι πάντοτε ανοδική. Βλέπετε μιλάμε για την Αγία Ταπείνωση που πάει πάρα πολύ ψηλά και είναι αυτή η βαθιά εμπιστοσύνη στον Χριστό μας, τίποτα άλλο· και δε μας πιάνει τίποτε, κι είμαστε ελεύθεροι άνθρωποι και δε κολλάμε σε τίποτε, δε θέλουμε επαίνους, μισούμε τη δόξα, δε θέλουμε καμιά δόξα, δε θέλουμε τίποτε. Πόσο καταστρέψαμε τα παιδιά μας που τα λειτουργούμε μέσα από το θέμα της δόξας. Δεν πειράζει να σπουδάσουν, να μελετήσουν. Αλλά να είμαστε κυνηγοί των πτυχίων, των μισθών, ... χίλια πράγματα, μια κολασμένη ιστορία κι αυτό το μέγεθος δεν το καλλιεργήσαμε.

Κι έτσι λοιπόν, οι περισσότεροι από εμάς καμιά φορά ονομάζουμε τους εαυτούς μας αμαρτωλούς, αλλά μέσα μας δεν το δεχόμαστε, μόνο απ' έξω μας το λέμε, ε; Το ανέλυσα πριν από λίγο. Όποιος λέει ότι αισθάνθηκε αυτό το μέγεθος, δεν μπορεί να το εξηγήσει και μάλιστα θα πει στο Θεό τον ψαλμό: «Μή ημῖν, Κύριε, μή ημῖν, ἀλλ' ἡ τῷ ὀνόματι σου δός δόξαν» (Ψαλμ. 113,9), «παρὰ σοῦ ὁ ἔπαινός μου ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ» (Ψαλμ. 21, 26). Τα ἔχουμε στη Γραφή μας, είναι το Ψαλτήρι που η Εκκλησία μας το βάζει να το διαβάζουμε κάθε μέρα, είναι συγκλονιστικά ασκητικά μεγέθη. Λέω τις δυο φράσεις –συγκλονιστικές- από το Ψαλτήρι, πρώιμα κείμενα, «Μή ημῖν, Κύριε, μή ημῖν, ἀλλ' ἡ τῷ ὀνόματι σου δός δόξαν», «παρὰ σοῦ ὁ ἔπαινός μου ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ». Και ο Χριστός πότε λέει έρχεται η δόξα; «νῦν ἔδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου» (Ιωαν. 13:31) μια βραδιά πριν να σταυρωθεί, δόξα Του είναι ο σταυρός Του, ένα φοβερό υπόδειγμα πορείας. Κι εκεί ακριβώς η κάθε δυσκολία, ο κάθε πόνος, η κάθε ύβρις, η κάθε αδικία, δε με κάνει να δαιμονίζομαι, να βγαίνω στους δρόμους, να φωνάζω, να διαμαρτύρομαι γιατί μου πήραν τα δικαιώματα. Η κάθε αδικία με πάει σε έναν άλλο χώρο, τη μετασηματίζω σε μια δοξολογία του Θεού και κοιτάζω τι να κάνω. Σκεφτόμαστε μονάχα ατομικιστικά, μόνο για τα φθαρμένα δικαιώματα μας. Αυτό τον καιρό λέω πάντα χαριτωμένα, το λέω μόνο ως παράδειγμα, για να καταλάβετε αυτό που λέω, διαμαρτυρόμαστε μόνο όταν θιγόμαστε. Έλεγα προχθές σε κάποιους ανθρώπους, βλέπετε τώρα υπάρχουν κάποια μέτρα για την οικονομική κρίση, θα κοπούν κάποιοι μισθοί κτλ και κάποιοι άνθρωποι δικαιολογημένα κατά τα μέτρα της αδικίας διαμαρτύρονται, αλλά σκέφτηκα το εξής: είπα γιατί διαμαρτύρονται τώρα; Βεβαίως είναι αδικία που γίνεται, αλλά τόσο καιρό στην Ελλάδα πεθαίνουν άνθρωποι πεινασμένοι, υπάρχουν άστεγοι κτλ. Όσο περνούσαμε καλά κανείς δε βγήκε να φωνάξει για τους πεινασμένους, τώρα που εμείς θιγόμαστε διαμαρτυρόμαστε· κακό δεν είναι μιν, αλλά για τους πεινασμένους γιατί δε φωνάξαμε; Άρα μέσα κρύβεται ένα ανθρώπινο θιγμένο γεγονός, έτσι θα δούμε την πνευματική ζωή. Πέρα από πολιτική, πέρα από κόμματα, πέρα από κρίση, θα δούμε εμείς πώς αναμετριόμαστε. Αν βγω τώρα, την ώρα που αδικιέμαι -κι είναι αδικία- χτυπιέμαι κάτω και λέω: «άδικο, άδικο» είναι μισή αλήθεια, γιατί την ώρα που πονούσε ο άλλος δε φώναξε κανείς. Την ώρα που ο άλλος πέθαινε στην πλατεία της Γλυφάδας άστεγος στην παραλία, ο άλλος έπινε Νεσκαφέ στην καφετέρια και τότε δε φώναξε και φωνάζει τώρα. Παράδειγμα σας δίνω να κάνετε αναμέτρηση με τον εαυτό σας κι αυτό μας ανοίγει το δρόμο στα «πρός

εαυτόν» των Πατέρων, να δούμε πρώτα τη δική μας ματιά, τη δική μας στάση σε αυτό το γενικό πλαίσιο μέσα και πώς θα το αντιμετωπίσουμε.

Λυπάμαι που δεν αναλύω πλήρως τον Ιωάννη της Κλίμακας, απλώς να κλείσω το δικό του κεφάλαιο και για λίγα λεπτά να μιλήσω και για τους άλλους Πατέρες που έχω εδώ μαζέψει. Λέει ποια είναι τα νεύρα της ταπεινοφροσύνης, δηλαδή ένας οργανισμός έχει νευρικό σύστημα, έχει οδούς, λέει πώς συγκροτείται και λέει μερικές φράσεις: η απόκρυψη της σοφίας, η απόκρυψη της ευγενικής καταγωγής, η απομάκρυνση της πολυλογίας, αν έχεις ανάγκη -λέει- να γίνεις ζητιάνος, να μην ντραπείς να ζητήσεις· αυτοί λέει είναι οι δρόμοι για την ταπείνωση.

Και να πάω λίγο σε άλλους Πατέρες που θα τους αδικήσω σίγουρα, έχω κείμενα και του Γρηγορίου του Θεολόγου και του Γρηγορίου του Παλαμά και του Ιωάννου του Χρυσοστόμου, αλλά έτσι λίγο κάτι να σας δώσω σαν μια γεύση από αυτό το κάλλος της πατερικής σοφίας. Να ακούσουμε λιγάκι το Γρηγόριο το Θεολόγο: βλέπεις -λέει- ο πιστός Μωυσής, ο άνθρωπος του Θεού, ήταν εικόνα της ενάρετης ζωής, προτίμησε λέει από τη βασιλική δόξα τη σκληρή ζωή και αναμετρήθηκε με τον άγγελο πριν να κάνει πολλά ασκητικά επιτεύγματα. Μια επιλογή έκανε. Διαλέγει από τα βασιλικά παλάτια έναν άλλο δρόμο, και πού καθότανε; Στην έρημο του Σινά να βόσκει τα πρόβατα του Ισθόρ, αυτός ο μεγάλος, ο καταπληκτικός, ήταν βασιλόπαις, θα μπορούσε να αποκτήσει μεγάλο αξίωμα και δεν έλεγε: «εγώ έχω αξίωμα» κτλ, είχε προσδοκία, ούτε καλά-καλά το Θεό δεν ήξερε. Δεν τον γνώριζε το Θεό, κάτι ήξερε από κάποιους προπάτορες του Ισραήλ, αλλά δεν ήξερε το Θεό σε βάθος κι επειδή κάνει ένα πέρασμα, λέει ο Γρηγόριος ο Θεολόγος, τον γνωρίζει και γι' αυτό έγινε αρχηγός του λαού. Και μολονότι ανέβηκε σε τόσο ύψος υψηλό -βλέπετε, δεν αρνήθηκε να πει στο Θεό: «ξέρεις, εγώ είμαι βραδύγλωσσος»- είπε το ελάττωμα του. Να σε καλούσε ο βασιλιάς και να σου έλεγε: «σε κάνω υπουργό εξωτερικών», θα 'λεγες: «ξέρεις, πώς θα γίνω; Δεν ξέρω Αγγλικά ούτε Γαλλικά. Ούτε τίποτα. Σε παρακαλώ.» - «Όχι εσύ θα γίνεις». - «Μα δεν ξέρω». Ποιος θα έλεγε όχι; Ποιος θα έλεγε πως δεν ξέρει; Θα έλεγε: «να βάλω κι ένα ψεύτικο πτυχίο, να δείξω ότι ξέρω», λέω τώρα έτσι. «Αυτός είμαι» και του λέει ο Θεός: «δεν πειράζει, θά μιλάει ο αδελφός σου για σένα». Και λέει: «είμαι βραδύγλωσσος» και μετά από λίγο λέει: «μά είμαι κι αδύνατος, δέν έχω και πολλές δυνάμεις». [Και ο Θεός] λέει: «μή φοβάσαι, εγώ είμαι εδώ». Καταπληκτική η ιστορία του Μωυσή, ο οποίος ανοίγει το δρόμο για την ταπείνωση, γι' αυτό ήταν, κατά τη Γραφή και τους Πατέρες της Εκκλησίας μας και τα τροπάρια, ο πραότατος Μωυσής. Η πραότητα, η πραύτητα, είναι αποτέλεσμα μιας

ισορροπίας ταπεινώσεως.

Και πάλι από τον Γρηγόριο το Θεολόγο, κάνει μια ανάλυση από την Παλαιά Διαθήκη από τις Παροιμίες. Πριν από την καταστροφή, λέγουν οι Παροιμίες, προηγείται η υπερηφάνεια και πριν από τη δόξα η ταπείνωση. Ακούστε τη φράση των Παροιμιών, πριν από την πνευματική καταστροφή, οποιαδήποτε καταστροφή, προηγείται η υπερηφάνεια, είναι και στα θέματα τα εθνικά και τα προσωπικά. Οι Παροιμίες ξέρουν την ιστορία του Ισραήλ, όποτε έπαιρνε μια ιστορία υπερηφάνειας πάνω του κατεστρέφετο, όποτε θεωρούσε πως είναι δυνατός, έλιωνε και μετά τις Παροιμίες μάλιστα, την περίοδο αυτή όταν νιώθουν πως είναι δυνατοί, καταστρέφονται. Δυο φορές πηγαίνουν στην αιχμαλωσία γιατί ένιωθαν πως είναι πάρα πολύ δυνατοί, ενώ πριν από τη δόξα υπάρχει η ταπείνωση. Η δόξα πάντα έρχεται, αλλά είναι αποτέλεσμα μιας διεργασίας που λέγεται ταπείνωση -αυτά που λέγαμε έως τώρα- και η δόξα πια δεν είναι ένα εκκωφαντικό μέγεθος που δοξάζεσαι, που καταξιώνεσαι, είναι μια χάρις μυστική, είναι μια γεύση μυστική. Οι άνθρωποι του Θεού, οι Άγιοι, ζουν μια γεύση μυστική, ζουν τη δόξα του Θεού. Έτσι «εθεάσαντο τήν δόξαν Αυτοῦ», είναι ένα είδος μυστικό. Η δόξα δηλαδή δεν έχει τίποτε το κοσμικό. Αυτό ζουν οι Άγιοι!

Είναι αυτό το μυστικό που δεν μπορώ να ερμηνεύσω, έλεγε πριν από λίγο το κείμενο που σας διάβασα· η ταπείνωση, είναι μια γεύση.

Για να μιλήσω πιο καθαρά, λέει το κείμενο εδώ, «ο Θεός υπερηφάνους αντίσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν» (Ιακ. 4:6), βλέπετε χωρίο βιβλικό. Και ο ψαλμός 118 λέει: «προτοῦ νά ταπεινωθῶ ἐγώ ἁμάρτησα, γιά τό λόγο αὐτό φύλαξα τό νόμο σου». Πάρα πολλά τέτοια χωρία [υπάρχουν] που ενισχύουν αυτήν την ιστορία. Και πάλι ο Γρηγόριος: «ο ταπεινός ἀνέχεται νά νικιέται, ἐνῶ δέν ταπεινώνεται ἐκεῖνος πού εἶναι φουσκωμένος ἀπό υπερηφάνεια». Όλες αυτές οι κουβέντες θέλουν ανάλυση. Και πάλι κάτι από τον Γρηγόριο, από ένα θεολογικό του ποίημα καταπληκτικό που αναφέρεται στην ταπείνωση, μια φράση μόνο επέλεξα: «ταπεινός είναι αὐτός ο ὁποῖος φρονεῖ λιγότερα ἀπό ὅ,τι ἀξίζει». Αν νομίζει

πως αξίζει κάτι, να βάλει λιγότερο, πώς θα το κάνεις το λιγότερο; Λες αφού ξέρω Αγγλικά και Γαλλικά και Γερμανικά -αυτό είναι πραγματικότητα- να πω ψέματα; Πού είναι το λιγότερο; Δυο λιγότερα υπάρχουν: δεν ξέρω Κινέζικα, Σουηδικά, Πορτογαλικά, ξέρω μόνο τρεις γλώσσες κι αυτά τα τρία που ξέρω, αν είναι έτσι τα πράγματα, πώς τα ξέρω; Γιατί ο Θεός μου έδωσε νου για να ξέρω. Οι γάτες μαθαίνουν Γαλλικά; Όχι. Ευχαριστώ που δεν είμαι γάτα.

Αν διαβάσετε τους Πατέρες έχουν και τέτοια χαριτωμένα χωρία, είναι απλές σκέψεις καταλυτικές που λες -συγγνώμη γι' αυτό- ευχαριστώ που δεν είμαι γάτα. Και θα πεις, μα τι λες τώρα; Αφού είσαι άνθρωπος, «ζῶν θεούμενον»· αλλά ζώο μην το ξεχνάτε. Κι αν το ζώο που έχει λογική, που έχει έμφρονα σκέψη, ξεχάσει το θεούμενο γίνεται χειρότερος από γάτα, «ομοιώθησαν τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις» (Ψαλμ.48). Και τα Αγγλικά του και τα Γαλλικά του και τα Γερμανικά του θα είναι δαιμονιώδη και θα καταστρέφουν τον κόσμο. Βλέπετε πόσοι μεγάλοι σοφοί καταστρέφουν πολλές φορές από μεγάλες ανακαλύψεις τον κόσμο - η ατομική βόμβα είναι αποτέλεσμα μιας τρομερής σοφίας. Πώς χρησιμοποιήθηκε; Σε αυτό μπαίνουν οι Πατέρες της Εκκλησίας μας. Πολύ όμορφα σε έναν λόγο κατά των Βαρλααμιστών ο Γρηγόριος ο Παλαμάς λέει: «ἐπαινῶ ἐκείνον πού εἶπε ὅτι ἡ ταπείνωση εἶναι ἐπίγνωση τῆς ἀληθείας», ὅποιος -λέει- ξέρει ταπείνωση, γνωρίζει την αλήθεια που είναι ο Χριστός. «Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ ὁ Χριστός». Και η μόνη περίπτωση να χάσω αυτή τη σκέψη είναι -λέει- να μπει μέσα μου η πλάνη και να μου κουβεντιάσει και να μου πει: «πρόσεχε ξέρεις κι αυτό κι αυτό». Και το τονίζω δεν κουβεντιάζουμε ποτέ με τον πειρασμό.

Κάτι ακόμη, όταν κάποιος γίνεται ταπεινός -λέει- από αυτό τώρα οι Άγγελοι έβαλαν την ιδιότητα να είναι αμετάστροφοι. Μετά την πτώση των δαιμόνων, κατά τον Άγιο Ιωάννη τον Δαμασκηνό, οι Άγγελοι έγιναν αμετάστροφοι, αμαρτία δεν κάνουν ποτέ - «στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου». Οι Άγγελοι παρέμειναν για πάντα Άγγελοι, δεν υπάρχουν άλλοι Άγγελοι που θα γίνουν διάβολοι, γιατί στάθηκαν και δε δέχτηκαν τον πειρασμό που τους έβαλε ο Εωσφόρος. Ε, λοιπόν να ένα μεγάλο μυστικό, λέει ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς που κάνει φοβερές αναλύσεις για το νου του ανθρώπου, για τη σκέψη του ανθρώπου, μπαίνει σε πολύ βαθιά μεγέθη της ψυχής του ανθρώπου και της σκέψεώς του. Λέει, αν θέλετε κατά το δυνατό να προσιδιάσετε στην αγγελική ιδιότητα του αμεταστρόφου -πάντα αμαρτωλοί θα είμαστε, αλλά αν πλησιάσετε- αυτή η φράση και πάλι: «ποτέ μην κουβεντιάσετε με τον διάβολο, ποτέ, ποτέ». Αυτό που σας είπα και πριν το επαναλαμβάνει

από άλλο παράθυρο σαν το μυστικό της ταπεινώσεως.

Και σε αυτές τις ψυχές -λέει- κάνοντας μια φοβερή ανάλυση ο Χρυσόστομος, αρέσκειται ο Χριστός όταν λέει: «θά' έρθω με τόν Πατέρα μου και θά κάνω κοντά σας μία Μονή και θά μείνω μαζί σας», «μονή παρ' υμίν ποιήσω». Θα μείνει μαζί μας ο Χριστός; Βεβαίως. Με τον Πατέρα του, γιατί βρίσκει το έδαφος οικείο. Και όταν το έδαφος είναι οικείο και συγγενικό -αν πας σ' ένα σπίτι που είναι του παιδιού σου και ζει όμορφα- πας με άνεση, δεν είναι έτσι; Κάνουμε, λέει, την καρδιά μας οικεία με την ταπείνωση; Και προσέξτε για να γίνει οικεία, λέει, επειδή κάθε μέρα ζούμε στην κοινωνία, ή μοναστήρι λέγεται ή πόλη λέγεται, ασκούμεθα κάθε μέρα στην ταπείνωση. Ο Θεός μας δίνει ευκαιρία ή στη μοναστική πολιτεία ή στην εγκόσμια πολιτεία του γάμου, της κοινωνίας, της πόλεως, του εργαστηρίου, της εταιρείας έχουμε τρομερές ευκαιρίες για ταπείνωση. Μην το βάλετε στα πόδια λέει με την πρώτη δυσκολία, μην κλειστείτε στον εαυτό σας, μην απογοητευθείτε. Βλέπετε αυτοί οι ψυχασθενείς που δεν μπορούν, δεν αντέχουν, τους διώχνουν, τους κατηγορούν και λένε: «εμένα», και το βάζουν στα πόδια και λένε: «θα φύγουν» και φεύγουν. Από ένα πράγμα θα φύγεις, από την αμαρτία μονάχα. Μείνε εκεί κι αγωνίσου γιατί είναι ευκαιρία που στη δίνει ο Θεός. Κι αν δεν έχεις την ευκαιρία, σε βρίσει ένας σήμερα στην εταιρεία σου, κι επειδή χάνεις την ευκαιρία -λέει- θα σε βρίσουν αύριο άλλοι δέκα κι αν αυτό δεν το αξιοποιήσεις θα σε βρίσουν κι άλλοι είκοσι, μέχρις ότου αποκτήσεις ταπείνωση. Μια φοβερή ευκαιρία. Το αξιοποιήσαμε αυτό το πράγμα; Στο σπίτι σε μαλώνει ο άντρας σου, σε μαλώνουν τα παιδιά σου κ.τ.λ. «Μα δεν έπρεπε να γίνει έτσι», μα δε λέω τι έπρεπε να κάνουν εκείνοι. Εγώ αξιοποιώ τις ευκαιρίες; Ο Θεός δεν είναι αίτιος κακών, δεν τα στέλνει ο Θεός, αλλά ο Θεός όταν βλέπει πως γίνονται τα επιτρέπει για το καλό μας, προσέξτε, δεν τα στέλνει ο Θεός, αλλά ο Θεός τα επιτρέπει για το καλό μας - αυτή είναι η ιστορία.

Και με αυτό να ολοκληρώσω την ελλιπή ομιλία που σας έκανα με αυτά τα χωρία που είχα μπροστά μου. Ό,τι γίνεται μας οδηγεί σε μια ταπείνωση, Είναι -θα τολμούσα να πω- η κοινωνία μας η μεταπτωτική, η διηνεκής πρόκληση για ταπείνωση. Κι όσο μεγαλύτερη είναι η πρόκληση, χωρίς ο Θεός να το στέλνει, ο Θεός το αφήνει για το καλό μας... Το αφήνει μέχρις ότου καταξιωθούμε να αντέχουμε το μέγεθος. Και τι θα καταισχύσουμε; Τον πειρασμό θα καταισχύσουμε. Αντί να το βάζουμε στα πόδια και να διαμαρτυρόμαστε και να κάνουμε μηνύσεις και δικαστήρια και να αναλυόμεθα -στην εξομολόγηση αντί να λέμε τις αμαρτίες μας να λέμε τα αμαρτήματα των άλλων και πόσο μας έθιξαν, τραγική δαιμονιώδης κατάσταση, δεν υπάρχει χειρότερη κατάσταση, δαιμονιώδης, να πας στο μυστήριο και να

κατηγορείς τους άλλους- να λες είναι έτσι, αφού ο Θεός δεν το πήρε, έχει λόγο γι' αυτό. Πάρτε το θεραπευτικά. Σταθείτε μπρος στη θεολογία του Ιώβ· αξιοποιεί όλο τον πειρασμό και τον κάνει δοξολογία του Θεού. Και ειδικά για τους Πατέρες αυτό είναι το πέρασμα, η θεραπευτική. Όλες οι δυσκολίες παρεκτός αμαρτίας να γίνουν ευκαιρία για το Θεό κι όποιος στρέφεται μόνο στο Θεό, με τα χωρία που σας ανέλυσα, εκεί ακριβώς στέκεται και γίνεται ταπεινός.

π. Κωνσταντίνος Στρατηγόπουλος